

УДК 37.034

В. Л. Короленко

м. Миколаїв

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕОРІЇ МОРАЛЬНОГО ФОРМУВАННЯ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Автором статті розглядається теоретичні основи морального формування дітей шкільного віку. Аналіз сучасної наукової і методичної літератури українських джерел інформації, дозволяє зробити висновок про відсутність єдиних підходів до рішення питання морального формування підростаючого покоління. Підкреслюється здатність виховного впливу на формування моральних поглядів та особливостей поведінки дітей за допомогою спілкування. Вказується на важливість уміння учителів спілкуватися з дітьми середнього шкільного віку в загальних учбових закладах, словом і дією підтримати їх в життєвих ситуаціях.

Ключові слова: мораль, формування, поведінка, цінність, виховання.

В процесі розвитку сучасної молоді в загальноосвітніх навчальних закладах і родинх надто мало часу приділяється моральному формуванню. Отже, існує необхідність пошуку нових шляхів підвищення ефективності морального формування підростаючого покоління.

Мета статті полягає у обґрунтуванні потенційних можливостей дослідницької роботи для формування моральних якостей дітей шкільного віку. Завданням даної статті є висвітлення важливості та необхідності підвищення рівня моральної сформованості дітей шкільного віку.

З давніх часів проблема морального виховання молоді була однією з головних, якою цікавились відомі мислителі та педагоги, серед яких І. Головінський, І. Зайченко, С. Максимюк, О. Пермяков, та інші, які вважали мораль важливою людською якістю.

Аналіз наукової літератури довів, що у педагогічній науці недостатньо уваги приділяється формуванню моральним якостям підрастаючого покоління, які складають духовну дорослої людини. Деякі аспекти виховного впливу моралі на особистість раніше розглядалися, але не достатньо, тому існує необхідність детального вивчення даної проблеми.

Під час нашого дослідження проблеми морального формування дітей шкільного віку, ми переконалися у важливості самовиховання, що на думку І. Головінського є поняття і процес, який можемо спостерегти у старшому юнацькому віці. Для самовиховання необхідно засвоїти основні засади виховання, питомі для даного культурного середовища. Головним засобом самовиховання є лектура, себто поширене читання книг, котрі людина обирає сама, з власної ініціативи [1, с. 205].

Важливість впливу на загальний розвиток підрастаючої особистості відзначили О. Пермяков і В. Морозов, вони вважають, що моральне виховання - цілеспрямований, організований процес формування моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок моральної поведінки, основою якого є етика (наука про мораль, її природу, структуру, особливості поведінки й розвитку моральних норм, взаємин між людьми в суспільстві). На їхню думку моральне виховання сприяє ефективному формуванню моральної культури особистості і має:

- формувати моральну свідомість (здійснюється шляхом моральної освіти, що дає уявлення про моральні норми, принципи, ідеали; впливає на формування понять, оцінок, суджень і переконань; сприяє моральному самовихованню особистості);

- формувати моральну поведінку (послугування моральними нормами, принципами, правилами поведінки в школі й повсякденному житті);

- виховувати моральні звички: сумлінно виконувати громадські, трудові, сімейні обов'язки; виховувати свідому дисципліну й культуру поведінки: культуру спілкування, культуру зовнішності, культуру мовлення,

побутову культуру;

- формувати моральні почуття (емоційне ставлення особистості до різних учинків);

- формувати єдність і взаємозв'язок моральної свідомості й поведінки особистості [4, с. 113-114].

Як свідчать результати нашого дослідження, ефективність процесу морального виховання підвищується за допомогою спеціальних уроків, бесід, доповіді, лекцій, тематичних вечорів, вечорниць, зустрічі свят за народним календарем тощо [4].

Отже, моральне формування особистості здійснюється протягом усього її життя в різноманітних видах діяльності (навчальній, трудовій, спортивній, суспільно-корисній).

Наші спостереження підтверджують актуальність визначених С. Максимюком етапів процесу морального виховання: а) виділення конкретних рис і властивостей особистості, які передбачається виховати; б) вивчення вихованця і діагностика - проектування його особистості на основі зразка-ідеалу; в) засвоєння вихованцем виділених рис і властивостей; г) вироблення досвіду поведінки відповідно до ідеалу; г) спонукання вихованця до самостійної роботи над удосконаленням своєї особистості. Основною рушійною силою процесу морального виховання особистості учня є суперечності, що виникають між набутим досвідом поведінки і новими цілями і можливостями.

Продуктивними уявляються відзначені дослідником закономірності морального виховання дітей шкільного віку:

1. Обумовленість морального виховання суспільними потребами та умовами життя.

Ця закономірність реалізується на уроках під час вивчення основ наук, на виховних заходах, у процесі позаурочної та позашкільної роботи.

2. Взаємозалежність виховання, навчання, освіти та розвитку особистості. Потрібно: виховуючи - навчати, а навчаючи - виховувати.

3. Визначальна роль діяльності та спілкування у вихованні особистості. Ця закономірність реалізується через уроки праці, через спілкування на уроках мови, літератури, інших предметів.

4. Залежність виховання від вікових та індивідуальних особливостей учня. Ця закономірність передбачає застосування особистого прикладу у виховному процесі.

5. Взаємозв'язок учня, колективу класу у виховному процесі, що реалізується через громадську думку класу [3, с. 222].

На нашу думку у процесі комплексної взаємодії сім'ї і школи, спрямованої на підвищення морального рівня сформованості дітей шкільного віку, доцільно дотримуватись певних принципів виховання (це основні вимоги до виховання особистості учня, до змісту, форм і методів виховання). В основу виховного процесу української школи покладені такі принципи:

1. Інтеграція всіх виховних сил, єдність школи та інших соціальних інститутів, їх взаємодія, втілення в життя положення “виховання дітей - справа всенародна”. Культуровідповідність у змісті виховання.

2. Гуманізація, яка виходить із визнання кожної особистості вищою соціальною цінністю і передбачає створення сприятливих умов для становлення громадянина з високими моральними, інтелектуальними і фізичними якостями, посилення уваги до вивчення індивідуальних особливостей учнів і формування їхніх нахилів і здібностей, природо-відповідність у вихованні.

3. Гуманітаризація - раннє виявлення здібностей у дітей, їх цілеспрямований розвиток, спрямування енергії в русло свідомої культурної творчості на користь конкретної особистості і всіх людей. Гуманітаризація передбачає також використання виховних можливостей кожного предмета, який вивчають учні.

4. Демократизація стосунків - це врахування справді народного характеру школи, співробітництво і співтворчість педагогів і дітей, створення в школі атмосфери діяльності, спілкування, самоврядування,

самоутвердження.

5. Добра воля дітей, самодіяльність, свободовідповідність у вихованні, без яких не можуть бути реалізовані ідеї розвитку та співпраці. Потрібно спиратися на інтереси дітей, романтику, прагнення до самореалізації своїх природних сил, сприяти автономізації особистості, її самостійності і свободі.

6. Поступове перетворення учня з об'єкта пасивного сприймання виховання на суб'єкт активного самовиховання [3, с. 222-223].

У своїх дослідженнях С. Максимюк підкреслює важливість використання приведених вище виховних принципів у діяльності загальних навчальних закладів, громадських юнацьких і дитячих організацій, для підвищення ефективності морального формування підростаючого покоління.

Закономірності виховання - це стійкі, повторювані й істотні зв'язки у виховному процесі, внаслідок реалізації яких досягаються ефективні результати у розвитку й формуванні особистості.

Так, О. Пермяков відзначає, що результативність процесу морального виховання особистості залежить від зовнішніх й внутрішніх закономірностей.

Зовнішні закономірності (залежність виховання від суспільних процесів і умов):

- характер виховання, його мета, завдання зміст, форми й методи зумовлені потребами суспільства, його ідеологією й політикою;
- завдання, зміст і форми виховного процесу залежать від можливостей суспільства й умов, у яких він проходить;
- процес виховання відбувається під впливом різноманітних факторів: людей, предметів, явищ.

Внутрішні закономірності (взаємозв'язки й взаємозалежності між компонентами процесу виховання):

- навчання, виховання, освіта й розвиток особистості взаємопов'язані між собою;
- процеси виховання й самовиховання, викладання й навчання взаємозалежні;

- у вихованні провідна роль належить діяльності й спілкуванню;
- у виховному процесі необхідно враховувати вікові та індивідуальні особливості вихованців;
- колектив і особистість у виховному процесі взаємозалежні;
- завдання, зміст, форми й методи у виховному процесі взаємопов'язані [4, с. 108-109].

Розглядаючи сутність проблеми морального формування дітей шкільного віку І. Зайченко відзначив, що ураховуючи особливості сім'ї необхідно здійснювати педагогічний всеобуч батьків (індивідуальні і групові зустрічі класного керівника з батьками, вплив батьківської громадськості). На нашу думку важливою є позиція класного керівника, яку він повинен зайняти в усіх контактах з батьками педагогічно занедбаних дітей: він повинен не звинувачувати батьків у їхньої безпорадності, а допомагати у подоланні спільних труднощів виховання. Спільні зусилля класного керівника і батьків мають бути спрямовані на вирішення труднощів, які виникають у процесі морального виховання дитини.

Так, І. Зайченко підкреслює важливість будь-якої зустрічі, або розмови з батьками і передбачає дотримання наступних вимог:

- 1) що доброго я можу сказати про дитину (з метою психологічного налаштування до себе батьків, залучення їх до одnodумців);
- 2) що мене турбує в ній (саме те, що сприяло виклику батьків до школи, відвідування учня вдома, обговорення на батьківських зборах);
- 3) які, на нашу спільну думку, причини цього негативного явища, факту (це викликає відвертість, і дозволяє з'ясувати причини);
- 4) які заходи необхідно вжити і з боку батьків, і школи (вироблення спільної стратегії і тактики виховання й перевиховання);
- 5) яких спільних вимог, загальних принципів підходу до дитини необхідно дотримуватися, щоб накреслені заходи були ефективними. У такому випадку батьки відверто підтримують класного керівника і активно йому допомагають [2, с. 413].

Особливості морального формування дітей, залежать від конкретної країни, конкретного суспільства, конкретної школи і конкретної сім'ї, де відбувається моральне виховання. У релігійному суспільстві основа виховання - дотримання релігійних заповідей, релігійних текстів, тощо, в світському суспільстві - пошана до закону, міліції (поліції), дорослих людей, що підтримують в суспільстві прийняті моральні норми.

В цієї статті нами були висвітлені елементи морального формування школярів, але ми не можемо охопити весь спектр проблеми, тому передбачено подальший розгляд даного питання.

Список використаних джерел

1. Головінський І. Педагогічна психологія. / І. Головінський – Київ, Видавництво "Аконіт", 2003. – 287 с.
2. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. / І. В. Зайченко - К. : «Освіта України», «КНТ», 2008. - 528 с.
3. Максимюк С. П. Педагогіка : Навчальний посібник. / С. П. Максимюк - К. : Кондор, 2009. - 670 с.
4. Пермяков О. А. Педагогіка : навч. посіб. / О. А. Пермяков, В. В. Морозов. - 3-тє вид., виправл. і доповн. - К. : Знання, 2012. - 198 с.

В. Л. КОРОЛЕНКО

г. Николаев

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕОРИИ МОРАЛЬНОГО ФОРМИРОВАНИЯ ДЕТЕЙ ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Автором статьи рассматриваются теоретические основы морального формирования детей школьного возраста. Анализ современной научной и методической литературы, украинских источников информации, позволяет сделать вывод об отсутствии единых подходов к решению вопроса морального формирования подрастающего поколения. Подчеркивается

способность воспитательного влияния на формирование моральных взглядов и особенностей поведения детей с помощью общения. Указывается на важность умения учителей общаться с детьми школьного возраста в общих учебных заведениях, словом и действием поддержать их в жизненных ситуациях.

Ключевые слова: мораль, формирование, поведение, ценность, воспитание.

V. L. KOROLENKO

Mykolaiv

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL THEORIES OF MORAL
FORMING OF CHILDREN OF SCHOOL AGE**

Examined the author of the article theoretical bases of the moral forming of children of school age. The analysis of modern scientific and methodical literature, Ukrainian information generators, allows to draw conclusion about absence of the single going near the decision of question of the moral forming of rising generation. Ability of educator influence is underlined on forming of moral looks and features of conduct of children by intercourse. Specified on importance of ability of teachers to socialize with the children of school age in general educational establishments, to support them a word and action in vital situations.

Key words: moral, forming, conduct, value, education.